

Gemeente van Christus,

Handenwassen voor het eten. De aanleiding voor deze heftige confrontatie tussen Jezus en een aantal farizeeën en schriftgeleerden, lijkt op het eerste gezicht een futiliteit te zijn. Maar voor Jezus is wat hier gebeurt blijkbaar van cruciaal belang. Er staat veel meer op het spel dan wel of geen goede tafelmanieren. Deze "schriftuitleggers die ervoor geleerd hebben", laten we ze zo maar noemen, houden zichzelf aan een uitgebreid, zeer gedetailleerd systeem van rituele voorschriften. En kijken neer op dat ongeletterde volk dat de Wet niet kent.

De elite die zich boven het gewone volk plaatst. Het gewone volk dat vaak helemaal niet in de omstandigheden verkeerde om zich aan die ingewikkelde reinigingsregels te houden. Als de dichtstbij zijnde waterput 5 kilometer lopen is en water zeer schaars, is er van handenwassen waarschijnlijk geen sprake. Maar nog afgezien daarvan is het de vraag of de Allerhoogste nu werkelijk gediend is van al die rituele voorschriften, die men in de loop der tijd had bedacht.

Jezus gaat vandaag fel tekeer tegen zijn tegenstanders. Als dat gebeurt, heeft het bijna altijd te maken met een vorm van schijnheiligheid, waarmee hij wordt geconfronteerd. Dat is ook nu het geval. Huichelaars zijn jullie! Je houdt je nauwgezet aan voorschriften die jullie en anderen zelf hebben bedacht. Kijken neer op eenvoudige mensen, het overgrote merendeel van het volk, die er niet aan kunnen voldoen. Maar waar het werkelijk om gaat in het Woord van God, daar branden jullie je vingers niet aan!

In het eerste deel van onze schriftlezing gaat het in mijn beleving om dat laatste, 8^e vers: "De geboden van God geeft u op, maar aan tradities van mensen houdt u vast." In het tweede deel van de lezing gaat het vervolgens om een nieuwe invulling van rein en onrein. Daarover straks meer.

De geboden van God tegenover tradities mensen. Dat is een even intrigerende als lastige tegenstelling, vindt u ook niet? Hoe maak je immers het onderscheid tussen die twee? Wat komt van God? En wat komt uit de mens?

Het deed me denken aan twee uitspraken van twee bekende theologen.

De eerste was Karl Barth: "Het woord van God, Gods openbaring komt "senkrecht von oben". Loodrecht van boven. Zo, totaal vanaf de andere kant zal ik maar zeggen, komt dat Woord van God naar de mensen toe. Ik heb me altijd afgevraagd wie dan bepaalt wat precies wel en wat niet "loodrecht van boven naar ons toe komt. Maar ik ben dan ook, in alle bescheidenheid, nooit zo'n helder licht geweest als het om dit soort dogmatiek gaat.

De tweede uitspraak lijkt er haaks op te staan en is afkomstig van Harry Kuitert, zo'n vijftig jaar geleden nog zeer spraakmakend, maar nu nog maar weinig gelezen, geloof ik:

"Alle spreken van boven, komt van beneden." Een insteek waarmee hij zich bewust tegenover Barth plaatste. In een interview destijds lichtte hij dat kort toe: "Ik doe geen uitspraak over God, maar over ons spréken over God. En van dat laatste zeg ik: dat is mensenwerk."

Ik vermoed dat je de tegenstelling tussen deze twee schriftgeleerden weerspiegeld ziet in twee manieren waarop gelovigen de bijbel kunnen ervaren. De een ziet de bijbel, van kافت tot kافت, als het onfeilbare Woord van God. Door God zelf als het ware gedicteerd aan de schrijvers ervan, die het alleen maar op papier hoefden te zetten.

De ander ziet de bijbel als een mensenboek, door vele eeuwen heen doorverteld en later op papier gezet. Verhalen van mensen die allemaal op hun eigen manier blijkbaar “iets van God” hebben opgevangen, ervaren in hun eigen leven.

Je kunt je afvragen of er wel een verschil bestaat tussen boven en beneden. Beter gezegd of er een criterium bestaat waarmee je tussen die twee kunt onderscheiden.

In de Boeddhistische traditie wordt verteld hoe de Boeddha op een dag een bezoek brengt aan een stam die de Kalama's heet. Ze hebben vooraf al gehoord dat de Boeddha een volkomen ontwaakte zou zijn, een leraar die de volmaakte wijsheid en waarheid bezit. Als ze met hem in gesprek gaan, vertellen ze hoe in de tijd daarvoor asceten en brahmanen óók bij hen op bezoek zijn geweest en die hadden verkondigd dat hun eigen leer waar was. Waarbij ze dan afgaven op de leer van andere asceten en brahmanen. Maar later kwamen weer andere asceten en leraren die op hun beurt verkondigden dat hún leer waar was en die van anderen vals of verkeerd. Enzovoort enzovoort.....

Vergelijk het maar met een aantal gastpredikanten gedurende een aantal zondagen allemaal op hun geheel eigen, verschillende manier komen preken over dezelfde bijbeltekst. En beweren dat hún uitleg juist is en die van anderen er helemaal naast zit.

Wat is nu waarheid? Wat is van God en wat uit de mens?

In die soetra/leerrede gaat de Boeddha vervolgens op een prachtige manier met deze Kalama's in gesprek en stelt hen allerlei vragen, waarbij het er ieder keer om draait dat de enige manier om achter de Waarheid te komen gelegen is in jouw eigen ervaring. Jouw aangeboren intuïtie, die wéét, die beter gezegd vóelt wat heilzaam is en wat niet. Met behulp van jouw intuïtie kun je al die uitspraken, preken, voorschriften en noem het allemaal maar op, zorgvuldig onderzoeken. En dan voel je vanuit jezelf aan ...wat als het ware “van boven” komt. Wat Waarheid is.

Een ander criterium, een criterium dat van buiten komt, is er niet.

Daar zit natuurlijk een gevaarlijke kant aan. Namelijk dat je gaat denken dat wat jij als Waarheid of als Woord van God hebt ontdekt, of hoe dat Woord uitgelegd moet worden, dé Waarheid is. De enige waarheid. The one and only!! Alsof jij God helemaal in beeld hebt. En precies weet hoe al die woorden die aan Hem worden toegeschreven uitgelegd moeten worden.

Dan is het goed om nog een tweede klein verhaaltje uit diezelfde Boeddhistische traditie ernaast te leggen. Ik heb het al eens eerder gebruikt. En het zal vandaag de laatste keer wel niet zijn, denk ik:

In de stad Ghor woonden alleen maar blinden. Op een dag bereikte de inwoners het bericht dat er een koning in aantocht was, met een groot gevolg. En in dat gevolg bevond zich ook een olifant. Zo'n bijzonder wezen hadden ze nog niet eerder meegemaakt.

Er werd besloten om vijf blinden af te vaardigen. Zij zouden naar de plek gaan waar de koning zijn kamp zou opslaan, net buiten de stadsmuren. En aan hem verlov vragen om de olifant te mogen betasten, zodat ze daarna aan de anderen verslag zouden kunnen uitbrengen over wat een olifant precies was.

Zo gezegd, zo gedaan. Ze kregen toestemming. De eerste blinde betastte een van de poten, de tweede de slurf, de derde een oor, de vierde een zijkant en de vijfde het staartje.

Terug in de stad vertelden ze opgewonden over hun bevindingen:

De eerste: een olifant is rond en hoog als een machtige pilaar!

Welnee zei nummer twee: hij is langwerpig en hol, als een holle slang.

Hoe kon je erbij zei nummer drie: een olifant is groot en plat en vlak, als een blad van de bananenboom.

Ik snap niet waar jullie het allemaal vandaan halen, zei nummer vijf: het is als een klein stokje met een soort waaier eraan om de vliegen weg te jagen.

Moraal van het verhaal: de olifant is te groot om helemaal in beeld te krijgen.
En wat voor een olifant geldt, gaat in overtreffende trap op voor wat we "God" noemen.
Als het goed is, maakt ons dat als gelovigen bescheiden in wat we over God zeggen.
Als het goed is zouden we, denk ik, alleen met een soort heilig ontzag over God moeten spreken.
In het besef dat we, om Jesaja nog eens aan te halen, "allemaal tasten als blinden langs de muur".
Maar één ding is zeker in dat laatste verhaaltje: er is wel degelijk sprake van een olifant.

Zo is er als het over God gaat, in mijn beleving, ook één ding zeker: God komt pas in het spel als er sprake is van een of andere vorm van liefde. Een liefde waarin mensen zich gedragen en aanvaard (!) weten. Waarin we tot onszelf kunnen komen. Open kunnen bloeien. En vervolgens komen tot het delen van liefde en mededogen, barmhartigheid, gerechtigheid, vrede.
Waar mensen komen tot (een vorm van) heilzame zelfontplooiing, dáár is sprake van God.
Het is deze beweging, deze ervaring die bezongen wordt in lied 833:

Neem mij aan zoals ik ben.
Zuiver uit wie ik zal zijn.
Druk Uw zegel op mijn ziel en leef in mij.

Vanuit die ervaring, dat je aanvaard bent, gedragen door Gods liefde en zo tot bloei mag komen, kun je vervolgens opnieuw kijken naar wat nu eigenlijk "rein of onrein" is. En dat is wat Jezus in het laatste gedeelte van onze schriftlezing doet.

Wat rein of onrein, wat heilzaam of onheilzaam is, dat heeft niet zozeer te maken met wel of niet je handen wassen, wel of niet bepaalde dieren eten etc. Het heeft niet te maken met úiterlijke dingen. Maar met wat er in jouzelf leeft. En naar buiten komt. Gestalte krijgt in het leven van alledag.
Of datgene wat er in jouzelf leeft, voortkomt uit die dragende, aanvaardende Liefde van God of niet.

Hij somt een aantal onreine dingen op: diefstal, moord, kwaadaardigheid, roddelen, bedrog etc.
De reine liggen voor de hand. Zover is onze intuïtie toch al wel ontwikkeld, toch? We voelen toch allemaal, ergens diep of wat minder diep in onze geest, aan dat het dan gaat om: mededogen, oprechte aandacht, liefde. Delen met elkaar. En niet om het je houden aan allerlei rituele regeltjes.

Ik vind het, tot slot, nog altijd prachtig geïllustreerd door een verhaal dat een van onze docenten destijds op het seminarium vertelde. Ook deze heb ik al eens eerder verteld. En ik doe het met veel genoegen nog eens:

Deze docent, Evert Jonker, ging voor in een dienst met verstandelijk gehandicapten. Ze zouden het verhaal van de barmhartige Samaritaan in de kerk gaan spelen. Een jongen met het syndroom van Down speelde de priester. Onder de preekstoel lag de overvallen reiziger gewond te kreunen. De priester moest fluitend aan komen lopen en vervolgens, handen losjes op de rug, de reiziger links laten liggen. Hij mocht zich immers niet verontreinigen voor zijn dienst in de tempel straks!

Deze priester met Down echter kwam aangelopen, zag de gewonde en vloog direct op hem af om hem te helpen. Grote consternatie in de kerk: nee nee! Je mag hem niet helpen. Je zou hem laten liggen toch? Oh ja...helemaal vergeten.

Geeft niks, we doen het gewoon nog eens over. De priester verdween in de consistorie, kwam opnieuw fluitend aangelopen, zag de gewonde reiziger ... en vloog opnieuw direct op hem af om hem te helpen. "Toen, zei Evert, daalde er een diepe stilte in de kerk neer. Ik hoefde hierna mijn preek niet meer te houden."

Amen.